

biyat ikinci plana düşer. Ama edebiyatçı yine kavgasını sürdürür ve bu böylece sürüp gider.

Şimdi sanırım, sanatçıların neden baskı dönemlerinde boy hedefi oldukları da daha iyi bir biçimde anlaşılmış oluyor.

Sabahattin Ali'nin düşüncesi önünde saygıyla eğilirim. Hoşça kalın.

BEKİR YILDIZ

ÇEVİRİ YANLIŞLARI VE BİR ÖRNEK

Marksist klasiklerin geçmişte yanlış çevrilmesi uzun tartışmalara yol açmıştı. Gerçekten, bu konuda gösterilen savruluklar, kolay hoşgörülemez. Bundan sonra, bu gibi kitaplar için sıkı bir çeviri eleştirisi denetimi kurmak gerekiyor. Yeni yayımlanan Marx'ın 18. Brumaire çevirisini bu açıdan ele alıyoruz.

LOUIS BONAPARTE'İN ONSEKİZİNCİ BRUMAİRE'İ
Karl Marx
Köz Yayınları
Çeviren: Gülen Fındıklı
141 sayfa 12,50 Lira

Baştan aşağı vahim yanlışlarla dolu bu çevirinin burda yalnız ilk iki önsözde tesbit ettiğimiz yanlışlarına değineceğiz.

MARX'İN KİTABIN İKİNCİ BASKISINA YAZDIĞI ÖNSÖZ:

Birinci paragrafta, «...down to the middle of February» «Şubatın ortasından sonra» diye çevrilmiştir. Aslı, «...Şubat ortasına kadar» olacaktır.

Aynı paragrafın sonunda «A German publisher of extremely radical pretensions», «Oldukça radikal bir hava taşıyan bir kitapçı» olmuştur. Doğrusu, «Aşırı» (ya da «son derece») «radikal iddiaları o-

lan...» olmalıydı. (Oldukça ile aşırı arasındaki fark, çeviri açısından salt bir nüans tercihi sorunu değildir; çeviriye yaklaşım, metne sadakat ve sorumluluk açısından oldukça değil, son derece önemlidir!)

Dördüncü paragrafta «The event itself appears in his work like a bolt from the blue», «Ona göre bu olay, gökten gelen bir yıldırım gibi ortaya çıkıyor» diye çevrilmiştir. Yıldırım gökten başka nereden gelir? Marx, 18. Brumaire'in oluş nedenlerini ve ortamını Hügo'nun izah edemediğini söylemek istiyor. Burada çeviri, «sanki gökten zembille inmiş» ya da «bulutsuz gökten düşen bir yıldırım gibi ortaya çıkmış» olmalıydı.

Yine aynı paragrafta «Bu bireye... bir kişisel inisiyatif gücü vermekle...» değil, «atfetmekle» ya da «yakıştırmakla» olacaktır. Çünkü burada kullanılan İngilizce kelime «ascribe»dir. Mantık da bunu gerektirir.

Sondan bir önceki paragrafta «Colonel Charras opened the attack on the Napoléon cult in his work on the campaign of 1815» cümlesi şöyle çevrilmiş: «Albay Charras, 1815 kampanyasındaki çalışmalarında, Napoléon Kültüne karşı saldırıya başladı.» Biz hangi yanlışla düzeltmekle başlasak? Burada «Campaign», «Kampanya» (pancar ya da seçim kampanyası) değildir. «Askerî harekât»tır, Napoléon'un nihai yenilgiyle sonuçlanan ünlü askerî harekâtın söz ediliyor. Üstelik Albay Charras bu «kampanyada çalışmıyor», 1815 harekâtı hakkında eser yazıyor. Sonra «kampanyadaki çalışmalarıyla... saldırıya başlamıyor.» 1815 harekâtı hakkındaki eseriyle «... saldırıya başlatıyor.» Cümlelerin doğru çevirisi şöyledir: «Albay Charras, 1815 harekâtıyla ilgili eserinde, Napoléon kültüne saldırıya başlatır.»

Son paragrafta «...while the great, productive mass of the population...» sözü «nüfusun büyük bir üretken bölümü olan esirlerin» diye çevrilmiştir. Cümlelerin aslında «bir» yoktur, «bölüm» yoktur. Marx, «... nüfusun büyük üretici çoğunluğu»ndan söz ediyor.

Nihayet bu son paragrafın çevirisi sonunda «...bunların politik ürünleri arasındaki benzerlik, Canterbury Piskoposu ile Başrahip Samuel arasındaki benzerlikten daha fazla değildir.» deniliyor. Bu cümleden ne anlaşılır? Canterbury Piskoposu (ki piskopos değil, Başpiskopos olacak) ile Başrahip Samuel arasında bir benzerlik var. «...bunların politik ürünleri (eski ve modern sınıf mücadelelerinin maddî ve ekonomik koşullarının politik ürünleri) arasında da benzerlik var. Ama bu sonuncular arasındaki benzerlik öbürleri arasındaki benzerlikten daha fazla değil!..

Oysa Marx tam tersini söylüyor. Cümleyi böyle kurması, bir edebî üslup gereğidir. Cümlelerin İngilizcesi su: «With so complete a difference between the material, economic conditions of the ancient and the modern class struggles, the political figures produced by them can likewise have no more in common with one another than the Archbishop of Canterbury has with the High Priest Samuel.» Cümlelerin doğru çevirisinin şöyle olması gerekir: «Eski ve modern sınıf mücadelelerinin maddî, ekonomik, koşulları arasında böylesine tam bir ayrılık varken, bu koşulların yarattığı siyasî kişilikler» (ya da «bu koşulların politik ürünleri») «arasında da, Canterbury Başpiskoposu ile Başrahip Samuel arasında ne kadar benzerlik varsa ancak o kadar benzerlik olabilir.»

ENGELS'İN ÜÇÜNCÜ ALMANÇA BASKIYA ÖNSÖZÜ:

İkinci paragrafta «Kimileri tarafından kızgın bağırışlarla karşı çıkılan» diye verilen çeviri aslında «...öfkeli haykırışlarla takbih edilen»; «kimileri tarafından ise ihtilâlden ve onun yanlışlarından bir kurtuluş olarak kabullenilen» ise «... ihtilâlden kurtuluş ve ihtilâlin hataların bir cezası olarak kabullenilen...»; «herkes tarafından sadece merakla karşılanan», «.. herkesi şaşkına çeviren» ya da «hayretler içinde bırakan» olmalıydı. Yine aynı cümlede «like a thunderbolt from the blue» deyimini «göklerden çakan bir şimşek gibi» diye yanlış çevrilmiştir. «Bolt» şimşek değil, yıldırımdır. Göklerde çakmaz, gökten düşer. «Thunderbolt from the blue» «mavi gök»ten, yani bulutsuz, açık gökten düşen yıldırımdır. Burada olayın beklenmedik, apansız yanını vurgulamak için kullanılmış bir benzetmedir. Yine aynı cümlelerin sonunda çevirmen, Engels'in «...and in so doing did not even need to treat the hero of the coup d'etat otherwise than with the contempt he so well deserved.» sözünü «...ve böylece coup d'etat'va hakettiği kızgınlığı gösterdi.» diye kestirmeden yanlış çeviri Engels'in anlamını tam anlamıyla hıfz etmiş, ve böylece Engels'e hiç de hakketmediği bir savajsızlık göstermiştir! Bu cümledeki yanlışların kapsamını ve uzantılarını ıvice belirtebilmek için cümlelerin İngilizcesini uzun olmasına bakmadan buraya aktarmaktan başka çare bulamıyoruz: «Immediately after the event that struck the whole political world like a thunderbolt from the blue, that was condemned by some with loud cries of moral indignation and accepted by others as salvation from revolution and as punishment for its errors.

but only wondered at by all and understood by none —immediately after this event Marx came out with a concise, epigrammatic exposition that laid bare the whole course of French history since the February days in its inner interconnection, reduced the miracle of December 2 to a natural, necessary result of this interconnection and in so doing did not even need to treat the hero of the coup d'etat otherwise with the contempt he so well deserved.»

Üçüncü paragrafta «But for this, Marx's thorough knowledge of French History was needed,» cümlesi tam tersi bir anlamla çevrilerek, Türkçede «Ama bundan önce, Marx'ın Fransız tarihini oldukça iyi bilmesine gerek vardı,» ya dönmüştür. Doğrusu, «Ama bunun için, Fransız tarihini Marx kadar eksiksiz» ya da («tam, derinlemesine») «bilmeye gerek vardı,»dır.

Yine üçüncü paragrafta bundan sonra gelen cümlede «the changing political forms within which they (historical class struggles) move and in which their results are summarized have been stamped in the sharpest outline» cümlesi şöyle çevrilmiştir: «bunların («tarihi sınıf mücadelelerinin») içinde hareket eden ve sonuçlarının özetlendiği, değişen politik biçimlerin en keskin çizgilerle mühürlendikleri...» Cümlede söylenen bunun tam tersidir. «Değişen politik biçimler» sınıf mücadelelerinin içinde hareket etmiyor, sınıf mücadeleleri değişen politik biçimler içinde hareket ediyor! Üstelik neyin ne tarafından «mühürlediği» de belli değil. «to be stamped in the sharpest outline», «en keskin çizgilerle ortaya çıkmak»tır. Cümlede, genel olarak değişen politik biçimlerin, sınıf mücadelelerinin sonuçlarının damgasını taşıdığı, yani

o sonuçlara tekabül eden ya-
lın ve kesin biçimler olduk-
larını ifade edilmektedir. Bir
yerde, İngiliz burjuva devri-
miyle Fransız burjuva devri-
minin ürünü siyasî kurumlar
arasında bir kıyaslama yapı-
lmaktadır. Cümlelerin İngilizce
çevirideki aslı şöyle: «France
is the land where, more
than anywhere else, the his-
torical class struggles were
each time fought out to a
decision, and where, conse-
quently, the changing politi-
cal forms within which they
move and in which their re-
sults are summarized have
been stamped in the shar-
pest outline.»

Aynı paragrafta bundan son-
ra gelen «Centre of feuda-
lism in the Middle Ages, the
model country of unified mo-
narchy, resting on estates,
since the Renaissance, France
demolished feudalism in the
Great Revolution and estab-
lished the unalloyed rule of the
bourgeoisie in a classical purity
unequaled by any other Eu-
ropean land,» cümlesi şöyle
çevrilmiştir: «Orta Çağlarda
feodalizmin merkezi, Röne-
sanstan beri sınıf ve zümre-
lere dayanan örnek bir birleşik
monarşi ülkesi olan Fransa,
Büyük İhtilâle feodalizmi
yıkıp ve diğer herhangi
bir Avrupa ülkesinde görül-
meyen bir saflıkta burjuvazi-
nin müttefiksiz iradesini kur-
muştur.» Baştan başlayalım:
1) «Sınıf ve zümrelere dayanan»
değil, «estates»e, yani
sınıf ve zümreler olgusu üzerin-
de yükselen siyasî biçim-
lenmenin belli bir türüne:
soylular, ruhban sınıfı ve a-
vam ayırımına dayanan! 2)
«...örnek bir birleşik monar-
şi ülkesi» değil, «...birleşik
monarşinin örnek ülkesi!» Ve
nihayet, 3) yanlış çevirinin
şahkasına erişip en saf (ya
da safdil) revizyona dönüş-
mesi: burjuvazinin «katişık-
sız («saf») hâkimiyetinin,
«burjuvazinin müttefiksiz hâ-
kimiyeti» olarak çevrilmesi!
İngilizce «unalloyed» (kati-

siksiz) kelimesinin çevirme-
nin kafasında çağrıştırdığı
anlaşılan «unallied» (mütte-
fiksiz) kelimesi metinde yer
almış olsaydı, sahaden En-
gels'in tarihi materyalizme
bugüne dek keşfedilmemiş
bir katkısından söz edilebilirdi.
Ne yazık ki sözkonusu «kat-
kı» ne Engels'in, ne de Ön-
sözün İngilizce Moskova
baskısının; o şeref olsa
olsa bu önemli eserin Türk-
çe çevirmenine ya da bu çeviri-
yi yayınlayanlara aittir!
On Sekiz Brumaire'in yeni
Türkçe baskısının ilk beş
sayfasında yer alan daha
başka çeviri yanlışlarını ay-
rıntılıyla belirtmeye yerim-
iz ve vaktimiz elvermiyor.
Esas metinde daha neler ol-
duğu, yukarıdaki kısa ince-
meden anlaşılabilir. Bununla
birlikte, esas metinde gö-
zümüze çarpan bir başka
yanlışta, tarihi materyalizmin
özünü ve somut siyasî olay-
lara uygulanışını çarpıtması
bakımından önemi büyük ol-
duğu için, değinmeden ge-
meyeceğiz.

Türkçe çevirinin 20. sayfa-
sında ortalara doğru şöyle iki
cümle var: «Modern bir ih-
tilâlin genel içeriği böylelikle
ortaya konulmuştu. Herşeyle
garip bir biçimde çelişkili
olan bu içerik, eldeki malzeme
ve kitleler tarafından elde
edilmiş eğitim derecesiy-
le verilen koşullar ve ilişki-
ler altında pratikte hemen
gerçekleştirilebilirdi.»

Bu iki cümle İngilizce çeviri
metninde tek cümledir ve an-
lamı Türkçesinde verildiğinin
tam tersidir (ve zaten öyle
olmamasına da imkân yok-
tur.) Şöyle diyor Marx o cüm-
lede: «There was thus indi-
cated the general content of
the modern revolution, a con-
tent which was in most sin-
gular contradiction to every-
thing that, with the material
available, with the degree of
education attained by the
masses, under the given cir-
cumstances and relations,

could be immediately real-
ised in practice.»

«... A content which was in
most singular contradiction
to everything...»in Türkçesi
«herşeyle garip bir biçimde
çelişkili olan bir içerik» de-
ğildir; «most singular contra-
diction», «taban tabana çelişkili,
tam çelişkili»dir. Sözkonusu
içerik de «herşey»le değil,
«eldeki malzeme (material
available), v.s.... göz-
önünde tutulduğunda, o an
için pratikte gerçekleştirile-
cek her şeyle» çelişmektedir.
Dolayısıyla, modern devrimin
genel içeriği o dönemde
pratikte hemen gerçekleştirile-
bilecek bir içerik değildir diyor
Marx. Sayın çevirmen Marx'ın
cümlesini doğru çevireceği
yerde anlamını ters yüz etmiş
ve tarihi materyalizmin en temel
öncüllerinden birini böylece altüst
eden bir cümleyle sayın yayıncılar,
Türkiyeli okuyucuya «Marx
çevirisi» sunmuşlardır!

Son bir söz daha. Kitabın
adı «Louis Bonaparte'in On
Sekizinci Brumaire'i» değildir.
«Louis Bonaparte'in 18
Brumaire'i»dir. Kitaba bu adı
takmak, örneğin 12 Mart
«On İkinci Mart» demeye
benzer. Ne var ki bu kısa
incelemeye sözünü ettiğimiz
ve etmediğimiz daha nice
yanlışlar gibi bunda da ka-
bahatin büyüğü çevirmende
değil, ellerinde olmayan ne-
denlerden ötürü yetersiz ka-
lan kişilere böyle çeviriler
yükleyen, özellikle teorik çevirilerin
kollektif bir çalışma ürünü
olması gereğini geçen metni
kendileri ehliyetle denetle-
medikleri gibi başkalarına de-
netletme ihtiyacını da duymayan,
bu yüzden yol açtıkları mazarratın
sorumluluğunu dahi idrakten âciz yayıncılardadır.